

DE CE AȚIPESC PARLAMENTARIII?

Cristian Preda este profesor de științe politice la Universitatea din București. A publicat mai multe volume despre evoluția gândirii politice românești, istoria liberalismului, sisteme electorale și politica postcomunistă. A tradus, de asemenea, în română autori precum Benjamin Constant, François Guizot, Alexis de Tocqueville, Raymond Aron sau Pierre Manent. La Editura Humanitas a coordonat colecția Polis și a publicat *Mic dicționar de gândire politică liberală*, în 2004.

CRISTIAN PREDA

**DE CE AȚIPESC
PARLAMENTARIII?**

ȘI ALTE ÎNTREBĂRI PESTRIȚE
DESPRE POLITICA ROMÂNEASCĂ

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Tabla de materii

Argument	7
A fost sau n-a fost revoluție?	9
Ce regim avem?.....	16
De câți ani este nevoie pentru o democrație?	24
E România stat de drept?.....	31
De ce au apărut atâtea partide?.....	38
Cine-i de dreapta și cine de stânga?.....	45
Cum sunt reprezentate minoritățile?	53
Cât contează votul?.....	60
De ce unii merg la urne mereu, iar alții niciodată?.....	67
Ce-am decis la referendumuri?.....	74
Există vreun secret al reușitei în alegeri?	81
Cum ajungi la Cotroceni?.....	88
Care președinte a fost cel mai bun?.....	95
În ce fel devii, din simplu cetățean, prim-ministru?.....	102
Au fost toate guvernele la fel?.....	110
De ce ațipesc parlamentarii?.....	116
Ce putere are strada?.....	123
Cât de influentă este presa?	130
Unde sunt antieuropenii?.....	136
Concluzie	143
De citit	145

Argument

În mai anul acesta, s-au împlinit trei decenii de la primele alegeri ținute după căderea comunismului. Urmează curând al nouălea scrutin legislativ.

Mulți nu știu – sau au uitat – ce s-a petrecut în anii nouăzeci, iar uneori nici măcar în vremuri mai recente. N-ar strica, mi-am zis, o expunere succintă a politicii din această perioadă densă în schimbări. Am pornit, pentru a o alcătui, de la câteva întrebări auzite frecvent în spațiul public. Ca să le dau răspunsuri, am folosit informații generale despre instituții și proceduri, despre politicieni mai carismatici ori mai nesuferiți, despre modul în care s-a reinventat democrația noastră preluând ceva din trecut sau, alteori, dorind cu tot dinadinsul să-l îngroape. Am căutat să lămuiesc evoluții încâlcite comparând perioada recentă cu episoade mai vechi ale istoriei noastre, dar și cu ce se întâmplă în alte regimuri europene de azi. Subtitlul cărții include termenul „pestrițe“, suficient de ambiguu pentru a vă lăsa libertatea de a alege unde ați încadra răspunsurile formulate.

Mi-am dorit ca expunerea să poată fi înțeleasă de către un cetățean oarecare, interesat de patria sa. Nu-i o întâmplare. Ambiția oricărui scriitor politic e, cum remarcă Leo Strauss, aceea de a pricepe lumea în care s-a născut și de a o explica și semenilor săi, oricărui dintre

ei. Volumul împrumută, de aceea, stilul eseistic, dar la final cuprinde câteva recomandări de lectură, extrase din bibliotecile savante pe care le-am frecventat, în ultimii treizeci de ani, pentru a desluși ce s-a întâmplat, de fapt, cu noi.

A fost sau n-a fost revoluție?

Prin anii nouăzeci se spunea că, dacă în Polonia s-au scurs zece ani între apariția sindicatului Solidaritatea și organizarea primelor alegeri libere, dacă ungurii au trudit zece luni ca să scape de János Kádár, dacă în Cehia au fost necesare zece zile pentru a face „revoluția de catifea“, românilor le-au fost de ajuns zece ore ca să-l răstoarne pe Ceaușescu. Butada elogia viteza schimbării de la noi. Mai târziu, comparația dintre fostele țări comuniste sublinia, în cazul României, mai puțin repeziciunea, cât caracterul neașteptat al revoluției.

Unii l-au explicat printr-o... absență. Mai precis, ei afirmău că revoluția a luat pe toată lumea prin surprindere, întrucât românii nu au avut, precum polonezii, cehoslovacii sau ungurii, grupuri masive de opozanți și de disidenți care să pregătească schimbarea. Amploarea contestării fiind modestă, ea a fost compensată de o descătușare bruscă și violentă a energiilor. O teză contrară afirmă că răsturnarea lui Ceaușescu a fost minuțios pregătită de către o echipă de complotiști, discreți și eficace. Teza circulă în diverse variante: lovitura de stat ar fi fost fie susținută de sovietici, ba chiar de Mihail Gorbaciov personal, fie pusă la cale de unguri, fie ar fi fost un complot patriotic, pur românesc, copt de generali și nomenclaturiști, care s-au regăsit în decembrie 1989 în

Consiliul Frontului Salvării Naționale. Acesta e numele comitetului revoluționar instalat atunci în fruntea statului, care a afirmat că nu făcea decât să ocupe „vidul de putere” creat de fuga spectaculoasă a soților Ceaușescu de pe sediul fostului Comitet Central al Partidului Comunist Român. Paradoxal este că și dictatorul pomenise o mașinațiune politică externă, dirijată de „cercurile imperialiste și șoviniste”, sintagmă din limba de lemn care desemna puterile occidentale și pe vecinii maghiari...

Un alt fir narativ susține că, revoluție sau complot, evenimentele din decembrie 1989 au fost un gest de curaj. Nemulțumiți, cetățenii – ori, după caz, doar uneltitorii – s-au deșteptat din „somnul cel de moarte”. Aici intervine însă o altă controversă: cine și când a dat startul protestelor? Unii ieșeni afirmă sus și tare că totul a început în fosta capitală a Moldovei pe 14 decembrie, zi proiectată pentru a ține un miting, zădărnicit, însă, până la urmă de arestările numeroase operate de Miliția regiunii. Pentru timișoreni, ziua de 16 decembrie este cea decisivă: atunci, cetățenii orașului au transformat o mică adunare de solidaritate cu pastorul reformat Tőkés László într-o revoltă anticomunistă. În fine, numeroși sunt cei care consideră că noaptea de 21 spre 22 decembrie este momentul inaugural al insurecției: atunci, în Piața Universității din centrul Bucureștiului, mai mulți protestatari împotriva regimului au rezistat asaltului forțelor de ordine și de securitate; strigățul lor disperat „vom muri și vom fi liberi” a stimulat solidaritatea celorlalți locuitori ai capitalei, coborâți în număr foarte mare în stradă a doua zi și forțându-l astfel pe Ceaușescu să abandoneze puterea. Mai sunt și cei care susțin că revoluția a început pe 22 decembrie la prânz, în clipa

când poetul Mircea Dinescu și actorul Ion Caramitru au apărut în studioul televiziunii române și au anunțat că „Dumnezeu și-a întors fața către români“ și că „dictatorul a fugit“.

Atât momentul, cât și locul în care a început revoluția sunt, după cum se vede, incerte. Nu este clar ce s-a petrecut: iată singura concluzie împărtășită de toată lumea! Controversele asupra rolului unor personaje adaugă alte incertitudini: de ce a plecat Ceaușescu în vizită oficială în Iran, într-un moment când lucrurile luaseră deja o turnură gravă la Timișoara? Generalul Milea, ministrul ceaușist al apărării, a fost oare ucis pentru trădare sau s-a sinucis, cum a susținut partidul unic într-unul dintre ultimele sale comunicate? Cine au fost „teroriștii“ care au tras asupra civililor? De ce a fost condamnat la moarte Ceaușescu? Procesul intentat lui și soției sale n-a fost cumva o mascaradă? Care a fost rolul armatei în reprimarea manifestanților? Dar al Securității? În câte locuri din țară nu s-a petrecut, de fapt, nimic și-n câte a fost cu adevărat o revoluție? A fost sau n-a fost? Sunt doar câteva dintr-un șir foarte lung de întrebări fără răspuns, care fac imposibilă reconstituirea. Nu au ajuns la o concluzie credibilă nici istoricii, care au publicat numeroase volume de documente, și nici comisiile parlamentare de anchetă create la începutul anilor nouăzeci: una prezidată de o vedetă a cinematografului comuniste – Sergiu Nicolaescu – și o alta având în frunte un fost deținut politic, Ticu Dumitrescu. Interpretările date răsturnării de regim sunt atât de încâlcite și de confuze încât până și termenul revoluție a fost discreditat, preferându-i-se adesea un sinonim depreciativ, „evenimente“.

Istoricii consemnează, totuși, două mărturii prețioase, cea a Doinei Cornea, una dintre puținele voci disidente

din anii optzeci, și cea a lui Corneliu Coposu, lider țărănist care a reînființat partidul lui Maniu și Mihalache și a cărei luciditate a fost recunoscută cvasiunanim abia după moarte. Și Cornea, și Coposu au considerat că revoluția a fost veritabilă, dar că a fost confiscată. Altfel zis, pornită ca o revoltă a cetățenilor din câteva mari orașe, ea a sfârșit prin a fi acaparată de către un grup compus din activiști ai eșalonului secund al PCR și din militari. Aceștia s-au înfățișat ca „emanatie” a revoluției, lăsând să se înțeleagă că ea nu a fost o mișcare anticomunistă, ci una împotriva lui Ceaușescu, liderul care ar fi „întinat idealurile socialiste”, cum a afirmat Ion Iliescu, capul comitetului revoluționar.

Violența a rămas specificul românesc al schimbării revoluționare: pentru a deosebi acest caz de revoltele anticomuniste din toate celelalte țări foste comuniste, cele din urmă au fost numite „refoluții”. Termenul a fost creat de Timothy Garton Ash, pentru a acoperi amestecul de schimbări majore din politică și din economie, produse prin reforme negociate, nu prin insurecție. În cazul României, tradiția istorică a fost, într-un fel paradoxal, confirmată. 1989 a intrat în cronologia noastră politică încărcat cu o ambiguitate perfect comparabilă cu a celorlalte două momente definite ca „revoluționare” în modernitatea noastră: este vorba despre mișcarea de la 1848 și despre arestarea lui Antonescu în august 1944, definită mai târziu de propagandiștii PCR ca „revoluție antifascistă și antiimperialistă”. În toate cele trei cazuri, schimbarea de regim este certă, iar transcrierea ei constituțională – lentă. E interesant să comparăm și alte consecințe juridice ale acestor mișcări politice: la pașopt, revoluționarii au fost arestați sau împinși la exil;

un secol mai târziu, tabăra pro-sovietică implicată în arestarea lui Antonescu a pus stăpânire pe noul regim și s-a folosit de justiție pentru a arunca în temnițe elitele politice democratice, care avuseseră un rol determinant în schimbarea de regim produsă, de fapt, printr-o lovitură de stat; în sfârșit, după aproape trei decenii de la producerea ultimei revoluții, responsabilul grupării care a preluat puterea, Ion Iliescu, a fost inculpat pentru „crime împotriva umanității“, mai precis pentru crearea unei psihoze colective care a condus, după fuga lui Ceaușescu, la uciderea a trei pătrimi din cele 1.166 de victime ale violenței revoluționare.

De felul cum e înțeles momentul 1989 depinde și modul de a explica perioada ulterioară. Sigur, nimeni nu contestă faptul că 22 decembrie este un reper cronologic semnificativ. Dar e evident că interpretarea lui în cheie pur revoluționară îl instituie ca moment de ruptură, de discontinuitate, în vreme ce adepții teoriei complotului îl consideră doar data la care s-a produs o uriașă manipulare. Ce nu neagă nimeni e faptul că au existat profitori politici ai revoluției. Organizați în Consiliul Frontului Salvării Naționale, ei au revendicat legitimitatea străzii. În seara de 22 decembrie, acest CFSN a dat publicității o proclamație care a anunțat „preluarea întregii puteri din stat“. După o săptămână, Consiliul FSN a alcătuit un guvern, după o lună, a creat un partid cu același nume și, după alte câteva zile, o instituție intitulată Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.

Acesta din urmă era compus pe jumătate din membri ai FSN și pe jumătate din reprezentanții partidelor politice constituite în primele cinci-șase săptămâni după executarea Elenei și a lui Nicolae Ceaușescu. CPUN a fost

numit „mini-parlament“, cu intenția de a îmblânzi astfel natura revoluționară a regimului, de a-l „normaliza“. Dar expresia nu este deloc potrivită, fiindcă organismul respectiv a funcționat, ce-i drept, ca un for deliberativ, dar a fost alcătuit prin negociere și numire, iar nu printr-un scrutin, prin voința cetățenilor. Dominat de reprezentanții FSN și prezidat de Ion Iliescu, noul om forte al regimului, CPUN a pregătit primele alegeri – ținute pe 20 mai 1990. Ele au generat o Adunare constituantă, activă între iunie 1990 și noiembrie 1991. De fapt, multe dintre opțiunile instituționale configurate în cadrul CPUN au fost preluate în Constituție și sunt în vigoare până astăzi. Revoluția produce încă efecte directe asupra noastră, în ciuda faptului că legitimitatea revoluționară a FSN a fost contestată de la bun început.

Contestarea a fost formulată de către politicieni, care începeau sau reîncepeau activitatea politică în condiții de libertate, dar și de către un actor colectiv foarte energic în epoca de debut a postcomunismului. Acesta a fost descris cu termenul generic „tinerii“ și era alcătuit din studenți și elevi de liceu. Ei au reprezentat o parte însemnată a revoluționarilor care au construit baricade pe străzile bucureștene în decembrie 1989, dar și a celor care au participat la primele mișcări civice, începând din ianuarie 1990, când ligile studenților au fost active în toate orașele universitare. Atât în CPUN, cât și în societate, „emanații“ au fost aspru criticați întrucât, deși promiteau schimbarea de regim, mențineau intact statul, așa cum fusese acesta configurat de PCR. Opoziția la fesenism, cum a fost numită prima doctrină postcomunistă, profețea un eșec al tentativei de a salva statul ceaușist și denunța imposibilitatea de a schimba regimul prin oamenii celui vechi. Reproșurile erau perfect îndreptățite.